

Respons

Tsjetsjenia: Situasjonen for personer som har kriget for eller samarbeidet med Ruslan Gelaev

Problemstilling/spørsmål:

- Er personer som har kjempet for eller samarbeidet med Ruslan Gelaev fortsatt i myndighetenes søkelys? Vurderes en tilknytning til Gelaev som mer eller mindre alvorlig enn tilknytning til andre krigsherrer som opererte på samme tidspunkt?
- Hvordan er situasjonen i dag for personer som hadde en annen form for tilknytning til Gelaev, for eksempel familie eller andre som stod ham nær?

Om Ruslan Gelaev

Ruslan (Khamzat) Gelaev (1965-2004) var en sentral tsjetsjensk krigsherre under både den første (1994-1996) og den andre (1999- ca. 2000) tsjetsjenske krigen. Gelaev ble født i byen Komsomolskoe, i distriktet Urus-Martan i Tsjetsjenia (Moore 2008).

Gelaev kjempet i krigen i Abkhasia i 1992-1993 sammen med en rekke andre tsjetsjenere, deriblant den kjente krigsherren Sjamil Basajev (Wilhelmsen 2004; Moore 2008). Han kjempet også i krigen om Nagorno-Karabakh mellom Armenia og Aserbajdsjan (1992 til 1994). Gelaev returnerte til Tsjetsjenia og deltok aktivt på motstandsbevegelsens side i den første tsjetsjenske krigen (1994-1996), etter hvert som militær leder for den såkalte sørvestfronten.

I mellomkrigstiden (1996-1999) ble han i 1997 utnevnt til vise-statsminister i Maskadov-regjeringen, med ansvar for tsjetsjenske politistyrker. I 1998 var han forsvarsminister i en periode og fra 1999 skal han ha ledet departementet for religiøse saker (Ministry of Religious Affairs) (Wilhelmsen 2004; Moore 2008).

Etter utbruddet av den andre tsjetsjenske krigen høsten 1999 ledet han på nytt opprørernes sørvestfront i Tsjetsjenia (Wilhelmsen 2004; Moore 2008). På dette tidspunktet skal han ha hatt kommandoen over ca. 1500 mann (Moore 2008). I forbindelse med slaget om Groznyj vinteren 2000 trakk Gelaev sine soldater ut av byen uten godkjenning fra sin overordnede Aslan Maskhadov. Ifølge forskeren Cerwyn Moore (2008) indikerer rapporter at Maskhadov betraktet dette som forræderi. Under tilbaketrekningen sørover støtte Gelaevs tropper på

Respons **Tsjetsjenia: Situasjonen for personer som har kriget for eller samarbeidet med Ruslan Gelaev**

kraftig motstand fra russiske styrker ved Gelaevs hjemby, Komsomolskoe. I disse kampene ble flere hundre av Gelaevs menn drept.

Omkring 2001 reiste Gelaev og det som var igjen av hans tropper over til Pankisi-dalen i fjellområdene i øst-Georgia, på grensen mot Tsjetsjenia. Her skal Gelaev ha rekruttert nye soldater, også fra andre deler av regionen (aserbajdsjanere, dagestanere, kistere¹), og drevet en slags «hit-and-run» taktikk mot russiske styrker i Tsjetsjenia.² I denne perioden skal Gelaev i økende grad ha tatt i bruk en radikal islamsk språkbruk for blant annet å sikre seg ekstern økonomisk støtte fra Zelimkhan Jandarbiev,³ gjennom sistnevntes forbindelser i Pakistan og Midtøsten (Wilhelmsen 2004; Leahy 2010, s. 261-262; Moore 2008).

Gelaev skal ved flere anledninger har blitt tilbudt amnesti, men nektet å ta imot dette (Leahy 2010, s.262; Moore 2008).

I en rapport skrevet av forskeren Julie Wilhelmsen fremgår det at en rekke pålitelige kilder mener at Gelaev stod for en mer «moderat» linje innenfor opprørsbevegelsen, på linje med Maskhadov. Han skal ha vært nasjonalist i større grad enn islamist. Han tok likevel aldri klart avstand fra de radikale islamske krigsherrene, og analytikere som Moore mener at han de siste årene i økende grad ble radikalisert og kjempet for spredning av konflikten i Tsjetsjenia til andre deler av Nord-Kaukasus. Wilhelmsen (2004) skriver at Gelaevs krigere var unge lokale menn (tsjetsjenere) som tilhørte den tradisjonelle sufi-retningen innen islam. Gelaev ble drept i 2004, angivelig av grensestyrker i forbindelse med en militær forflytning i Dagestan på vei tilbake til Georgia (Moore 2008).

Situasjonen i dag for personer som kjempet for og samarbeidet med Gelaev

Som det fremgår over var krigere eller personer som på annen måte samarbeidet med Gelaev først og fremst aktive under første krig og de første årene av 2000-tallet.

Landinfo undersøkte situasjonen for krigere og deres støttespillere som var aktive i denne perioden på en informasjonsinnhentingsreise til Russland og Nord-Kaukasus i 2009 (som sitert i Landinfo 2012). Kilder opplyste at personer som har fått amnesti, eller som har byttet side og nå samarbeider med sittende myndigheter, er utenfor interesse. Når det gjelder personer som ikke har byttet side kan situasjonen være mer uforutsigbar. Noen holdepunkter ble imidlertid nevnt hva gjelder grad av utsatthet.

For det første leter tsjetsjenske myndigheter i hovedsak etter personer som fortsatt er aktive i opprørsbevegelsen i dag.

¹ I Pankisi-dalen bor en større gruppe etniske kistere. Dette er et tsjetsjensktalende folkeslag, som har bodd i Pankisi siden 1800-tallet (Wikipedia).

² Pankisi-dalen ble tilholdssted for en rekke tsjetsjenske opprørsledere, blant annet for å trene og omgruppere seg etter de militære nederlagene vinteren 2000. En del tsjetsjenske flyktninger oppholdt seg også i området. Georgiske myndigheten hevdet i 2002 at det var nær 800 tsjetsjenske paramilitære i området, samt en del geriljasoldater av arabisk opprinnelse (Leahy 2010, s.261).

³ Zelimkhan Jandarbiev (1953-2004) var visepresident i Tsjetsjenia fra 1993 til 1996. Han var opprinnelig nasjonalist, men ble gradvis radikalisert og islamist. Dette var trolig et resultat av selve krigen, men også for å få ekstra støtte i presidentvalgkampen mot Maskhadov og en måte å få tilgang til ressurser fra radikale islamske miljøer i Pakistan og Midtøsten (Wilhelmsen 2004).

Et annet moment av betydning er om personen kan identifiseres med radikal islam. Dersom man forbindes med radikale islamske opprørsledere som for eksempel krigsherren Sjamil Basajev, som har arrangert terroraksjoner mot sivile russere, vil man kunne være av interesse, sannsynligvis som følge av at man er etterlyst. Aktivitet for mer moderate separatistledere anses som mindre alvorlig enn for radikaliserede ledere.

Et tredje moment av betydning er om fienden var russiske føderale styrker, eller om motstanden var rettet mot pro-føderale tsjetsjenske myndigheter som etter hvert tok over makten i Tsjetsjenia.⁴ Ifølge flere kilder ser tsjetsjenske myndigheter i dag langt mildere på motstand mot og kritikk av føderale styrker enn mot sittende tsjetsjenske myndigheter (Landinfo 2012, s. 14-15).

Når det gjelder situasjonen for personer som har kriget for, eller på annen måte samarbeidet med Ruslan Gelaev, opplyser en kilde med god kunnskap om forholdene i Tsjetsjenia (som sitert i diplomatkilde A, e-post august 2013) at vedkommende ikke er kjent med reaksjoner mot slike personer de siste årene. Kilden sier at etter den mest intense fasen av den andre tsjetsjenske krigen vinteren 2000, var Gelaev først og fremst aktiv utenfor Tsjetsjenia – i Georgia, men delvis også i Ingusjetia. Han gjennomførte få væpnede aksjoner i Tsjetsjenia i denne perioden.

Ifølge kilden ovenfor har det heller ikke vært terroraksjoner på russisk jord som har blitt knyttet opp mot Ruslan Gelaev. I den forbindelse viser kilden til at det russiske politiet (MVD) har instruks om å pågripe personer som tidligere hadde kontakt med og samarbeidet med krigsherrene Sjamil Basajev og Salman Radujev. Basajev og Radujev var ansvarlige for terroraksjoner blant annet mot sivile russiske mål.⁵

En representant for en internasjonal uavhengig organisasjon (som sitert i diplomatkilde B, e-post august 2013) sier at dersom man har deltatt i krigene i Tsjetsjenia, er det sannsynlig at dette kan bli brukt mot en person med mindre man har gått over til å samarbeide med myndighetene. Hva gjelder Gelaev viser kilden til at han ikke ble regnet som en av de radikale islamske krigsherrene. Det er imidlertid for tiden lite informasjon om pågripelser i Tsjetsjenia, hvilket vanskeliggjør rapporteringsbildet.⁶ Den samme kilden mener at man må se

⁴ Forsommeren 2000 erklærte Russland sin seier over Tsjetsjenia. Tsjetsjenias uavhengighetskamp, som hadde blitt ført som en militær motstandskamp mot føderale russiske militærstyrker, skiftet etter dette karakter og gikk over til å bli en geriljakrig. Russland utnevnte sommeren 2000 en samarbeidsregjering med den tidligere tsjetsjenske muftien Ahmedhadji Kadyrov i spissen (Hansen og Krag 2002).

⁵ Sjamil Basajev (1965- 2006) er kjent som en av de mest fremtredende krigsherrene på den tsjetsjenske siden under krigene i Tsjetsjenia. Basajev regnes for å ha tilhørt den radikale islamske fløyen i den tsjetsjenske opprørsbevegelsen, og tok på seg ansvaret for flere store terroraksjoner på russisk jord, som for eksempel gisselaksjonen ved et sykehus i Budennovsk i 1995. Salman Radujev (1969-2002) tilhørte også den radikale fløyen av tsjetsjenske opprørskrigere, men antas å ha vært mindre radikal enn Basajev. Han tok også i bruk terroristmetoder som ledd i å bekjempe fienden, som blant annet gisselaksjonen i 1996 på sykehuset i Kizlyar i Dagestan, der et sted mellom 2000 og 3000 gisler ble holdt fanget. Det antas også at han stod bak drapene på seks Røde Kors-medarbeidere i Tsjetsjenia i 1996 (Wilhelmsen 2004).

⁶ Kilder som kjenner Tsjetsjenia viser til at personer som har vært utsatt for overgrep bl.a. i forbindelse med bekjempelse av opprørsgrupper, i mindre grad enn tidligere rapporterer til og søker bistand hos menneskerettighetsorganisasjoner av redsel for represalier fra myndighetene. Crisis Group (2013, s. 30) viser til at «myndighetene begår færre overgrep nå. Det er ikke så nødvendig å ty til maktbruk lenger for å oppnå

på hver enkelt sak når man vurderer utsatthet. Som regel er det også andre momenter i sakene, utover tilknytningen til Gelaev, som har innvirkning. Dette vil blant annet kunne være religiøs retning, slektskapsforbindelser med opprørere eller konflikter med lokale innflytelsesrike personer.

Landinfo har gjort egne søk på russiske og engelske nettsider om pågripelser av personer med tilknytning til Ruslan Gelaev. Landinfo fant ikke rapporteringer fra politimyndighetene eller andre om pågripelser av personer med tilknytning til Gelaev de siste fire årene, men fra 2009 og bakover i tid fant vi pågripelser knyttet til aktivitet for Gelaev. Antallet rapporterte pågripelser øker med antall år tilbake i tid. Det fremgår ikke om de pågrepne har vært aktive krigere eller om de har vært medhjelpere eller bistått opprørsgrupper. De pågrepne omtales som medlemmer av illegale væpnede grupper.⁷ Her må det tas forbehold om at det kan være flere pågripelser som ikke er rapportert, samtidig som det er Landinfos inntrykk at politimyndighetene som regel gir ut pressemeldinger når de har pågrepet opprørsmedlemmer. Det må her påpekes at innholdet i rapporteringene ikke har blitt verifisert, og at det tidvis kan være grunn til å stille spørsmål ved innholdet i rapporteringene. Mangel på rapporteringer gir likevel uttrykk for at anklager om medlemskap i Gelaevs væpnede gruppe(r) i liten grad har vært benyttet ved pågripelser de senere årene.

En gjennomgang av 50 rettsavgjørelser fra 2010 og 2011 som gjelder brudd på russisk straffelov § 208.2 (deltagelse i illegal væpnet gruppe), viste heller ikke at noen av de dømte hadde hatt tilknytning til Ruslan Gelaev. De fleste dommene gjaldt aktivitet i nyere tid, rundt ett år før pågripelse, dvs. aktivitet i 2009-2010.⁸

Situasjonen for familiemedlemmer til Gelaev

Landinfo har lite informasjon om situasjonen i dag for personer som er i familie med Ruslan Gelaev. Mye tyder på at Gelaev har slektninger i Tsjetsjenia, Russland og Georgia. Gelaev fikk tre barn: Rustam med sin første russiske kone, og to sønner, Hussein og Hassan, i 2003 med sin andre, tsjetsjenske kone. Flere av hans nære slektninger, deriblant en av hans gjenvlevende brødre, bor etter det opplyste i Georgia (Muradov 2012).

Diverse søk på både russiske og engelske nettsider har ikke gitt treff på anholdelser eller drap i Tsjetsjenia på personer som oppgis å være i slekt med Ruslan Gelaev på mange år. Flere av hans nære slektninger skal ha blitt drept under krigene. Siste rapportering som omhandler sikkerhetssituasjon til noen av hans slektninger er fra 2005 da opprørere, angivelig på oppdrag fra Doku Umarov, ble sendt til Aserbajdsjan for å drepe noen av Gelaevs slektninger. Dette var angivelig ledd i en blodhevnskonflikt mellom de to krigsherrenes familier. Opprørerne ble imidlertid drept av russiske styrker underveis på reisen (Abubakarov 2005).⁹ I august 2012

stabilitet. De fleste kjenner noen som har blitt alvorlig mishandlet av myndighetene. Tsjetsjenere kjenner selv til reglene for overlevelse - enten å samarbeide eller å forlate delrepublikken.»

⁷ I rapporteringer fra politi- og sikkerhetsmyndigheter om pågrepne omtales ofte de pågrepne som «medlemmer av illegale væpnede grupper». Det er sjelden det fremkommer om de har bistått eller vært aktive krigere.

⁸ Det må her tas forbehold om at faktum som fremgår av dommene ikke har blitt verifisert.

⁹ Artikkelen viser til en blodhevnskonflikt mellom Doku Umarovs familie og Ruslan Gelaevs familie. Gelaevs familie skal ha ansvarliggjort Umarov for drapet på Gelaev ettersom det var Umarov som skal ha overtalt Gelaev

ble det rapportert at Gelaevs eldste sønn, Rustam, ble drept i Syria mens han kjempet for opprørsstyrkene der (Radio Free Europe/Radio Liberty 2012). Ifølge avisen Kommersant (Muradov 2012) skal en slektning ha opplyst at Rustam Gelaev studerte i Syria og at han ble drept da han forsøkte å reise ut av Syria på vei til Tyrkia.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Abubakarov, S. (2005, 25. februar). Vlasti Tsjetsjni predotvratili pokysjenije na rodstvennikob Ruslana Gelaeva podgotovlennoje poljevym komandirovom Doku Umarovym [Tsjetsjenske myndigheter forhindret et angrep på slektninger av Ruslan Gelaev forberedt av krigsherren Doku Umarov]. *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/70708/> [lastet ned 26. september 2013]
- Crisis Group (2013, 6. september). *The North Caucasus: The Challenges of Integration (III), Governance, Elections, Rule of Law*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/226-the-north-caucasus-the-challenges-of-integration-iii-governance-elections-rule-of-law.pdf> [lastet ned 1. oktober 2013]
- Hansen, L. F & Krag, H. (2002). Tjetjenien. I: Hansen, L. F & Krag, H. (Red.), *Nordkaukasus: Folk og politik i en europeisk grenseregion*. København: Museum Tusulanums Forlag, 164.
- Landinfo (2012, 26. oktober 2012). *Tsjetsjenske myndigheters reaksjoner mot opprørere og personer som bistår opprørere*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2200/1/2200_1.pdf [lastet ned 27. september 2013]
- Leahy, K.D (2010). From racketeer to emir: a political portrait of Doku Umarov, Russia's most wanted man. *Caucasus Review of International Affairs Vol. 4 (3)*. Tilgjengelig fra http://www.cria-online.org/12_4.html [lastet ned 3. oktober 2013]
- Moore, C. (2008, 28. mai). The tale of Ruslan Gelaev: Understanding the International Dimensions of the Chechen Wars. *Central Asia-Caucasus Institute Analyst*. Tilgjengelig fra <http://old.cacianalyst.org/?q=node/4868> [lastet ned 4. september 2013]

til å dra gjennom Dagestan på vei til Georgia. Det var på denne turen at Gelaev ble drept av grensevakter (Abubakarov 2005).

Respons Tsjetsjenia: Situasjonen for personer som har kriget for eller samarbeidet med Ruslan Gelaev

- Muradov, M. (2012, 23. august). Sina tsjetsjenskovo komanda razbombili v Siri [Sønnen til tsjetsjensk kommandant ble bombet i Syria]. *Kommersant*. Tilgjengelig fra <http://www.kommersant.ru/doc/2006638/print> [lastet ned 26. september 2013]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2012, 22. august). Former Chechen rebel commander's son reported killed in Syria. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/former-chechen-rebel-commanders-son-reported-killed-in-syria/24684561.html> [lastet ned 19. september 2013]
- Wikipedia. *Kistere* (sist endret 5. april 2013). Tilgjengelig fra <http://no.wikipedia.org/wiki/Kistere> [lastet ned 1. oktober 2013]
- Wilhelmsen, J. (2004). *When separatists become islamists: the case of Chechnya*. Oslo: Forsvarets forskningsinstitutt. Tilgjengelig fra <http://rapporter.ffi.no/rapporter/2004/00445.pdf> [lastet ned 13. september 2013]

Muntlige kilder

- Diplomatkilde A. E-post 21. august 2013.
- Diplomatkilde B. E-post 29. august 2013.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.